

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi polji. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrto leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrto leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 25. januarja 1865. ~

Gospodarske stvari.**Svarilna in podučna črtica**

vipavskim gospodarjem pa tudi vsem drugim kmetovavcem.

Poklonil rojak vaš A. Žgur.

Žalostna prikazen je dandanes na kmetih, da se toliko drv pokvari; s tem pa se zatirajo gozdje in meje, in mlajšim se pripravljajo reve in težave, pa še celó beraška palica.

Dokazati Vam želim, dragi domorodci:

- 1) da zares z drvi slabo gospodarite;
- 2) da s tem zemljo svojo ob gozde in meje pripravljate in svoji mladeži slabo prihodnost napravljate; nasproti pa;
- 3) da je gozd velik zaklad, ki ga ima dežela, ako se ž njim ravna kakor pamet veléva.

K 1.) Če ste tako srečni, da vam ni treba mošnje za drva odpirati, ne bodite zarad tega nečimerni in ne kvarite jih po nepotrebnem. Pomislite vendar, koliko mora ubogo živinče z Vami vred trpeti, predno so drva domá. Celi božji dan se žuliste za voziček drv in pridete vsi izdelani že v noč domú. Vaše gospodinje in kuharice pa prav nič ne vedó, koliko ste trpeli za nje. One palijo in podnetavajo, kakor da bi drva sama iz gozda jim v kuhinjo letela. Vi očetje pa tega ne vidite; še vsedete se k ognju in se palite pri njem, pozabivši vse svoje žulje in živinčetove muke. Vaše gospodinje — rekel sem — kuhajo pri kresu, ne pa pri navadnem ognji, ker ne vedó, da ne potrebuje lonec več gorkote, kadar že jed v njem vré, kakor tolikšne, da ne jenja vreti. Abote mislijo, da se poprej skuha, če tudi potem, ko je že v loncu zavrelo, še bolj podpalijo. Kdor trdi, da ženska ne potrebuje — se vé da prav po domače — poduka iz fizike in kemije, to je, nato-roznanstva sploh, naj gré na Nanos mravljinice kopat! Da lonec ne potrebuje več gorkote kakor tolikšne, da vré, kaže nam gorkomer dosti jasno. Na njem vidimo, da voda pri 80 stopinjah R. prične vreti in da je ni moč, ako je čista, na višjo stopnjo gorkote spraviti; kar se godí naprej, je le prememba v puh. Tedaj naj se pri kuhanji le toliko neti, da v loncu zmiraj vré. Vse, kar sega čez to, je kvarjenje drv. — Kaj pa zvečer! Če stopimo v hišo bornega Ipavca, zagledamo na ognjišči za zglaynik tako veliko čornjo, da jo komaj eden v kuhinjo pribantraži, in pa toliko polén na ognji, kakor na kresu sv. Ivana. Okoli njega pa tiči družinica, kakor buče v panji. Koliko bolje bi bilo, ako bi si Vi očetje nekoliko mošnje odtisnili in raji si peč omislili. Desetino drv — stavim, kar hočete — bi si prihranili. Kako lepo bi bilo, da bi bila vsa družinica v izbi in poslušala vašega mladega sinčka „Novice“

čitati in izvrstne doklade njih, kakor so „Vinoreja“, „Kemija“ in „Povestnica“ Vertovčeva itd., ker pozimi so dolge noči. Lahko bi si nekoliko petroleja omislili, ker je dober kup in počasi gorí, ne pa, da se pri ognji pripovedujejo kvante.

K 2.) Ker se toliko drv na kmetih pokvari in gozda po nemarno poseče, utegnate že Vi — gotovo pa Vaša mladež — doživeti še slabijih časov, kakor so zdanji. Nespametno je, da se bahaste, ako imaste skladnico samih ravnih, po štiri sežnje dolgih šib na svojem borjači. Zameriti bi še ne bilo, ako bi stara in slaba drevesa podirali. Al nobeden noče kakošne kljuge in kaj tacega na voz djati. Če pa tudi kdo taka drva domú vozi, ga imajo za norca, da vozi kljuge domú, da jih ne bo mogel cepiti, ter pravijo, da oni imajo sama taka drva, ki se bodo sama klala. Nespametneži, ki tako govorite in gozd sečeste brez usmiljenja! O, da ne pomislite prihodnosti! Kleli Vas bodo Vaši mlajši, ko boste v hladni zemlji ležali, da niste bolje skrbeli za njih blagostanje. Doživeste pa lahko že Vi sami, ako ne boste bolje z gozdom ravnali, da bo še huja burja po Ipavi tulila ter zemljo in hiše Vam odnašala. Ni treba mi družih izgledov omeniti razun Krasa, kterega nekdanjo podobo in krasoto so sedanjih Kraševcev preddedje v golo in kamnitno puščavo spremenili. Če si kdo le količikaj podobo sedanjega Krasa v spomin vtisne, mu je gotovo jasno, kakošno škodo so nekdanji gospodarji — naj so bili kdor koli — sedanjem Kraševcem storili. Izruvali so za nekoliko belega denarja stoletne hraste, na kterih danes mogočne Benetke stojé.

Da jim burja pozimi še celó zemljo odnaša in da poleti pomanjkanja vode trpé, so njih preddedje krivi, ki so prodali za minljiv denar blagostanje svojih mlajših.

K 3.) Večega zaklada dežela nima, kakor če ima lepe gozde in lepe meje. Gorjé pa tisti deželi, ki ji drv zmanjkuje. Gozd nas varuje silne burje, ki bi zemljo in vse odnesla, ako bi ji gozd ne branil. Odnese bi nam vse poljske pridelke, ter spravila bi nas na beraško palico. Ko bi gozdov ne bilo, bi nam suša poleti vse popalila, da ne bi imeli pridelka, kajti gozd pošilja poleti hladno roso na naša zemljišča. On je, ki daje, da hladni potoki in studenci vkljub vsi vročini, vendar šumljajo, ki so nam v vsakdanjem življenji neobhodno potrebni. Listje namreč, ki z dreves v jeseni na tla pade, vzame dovolj mokrote v se ter pospešuje, da nam vode ne zmanjkuje. Škoda je tedaj in nespametno, ako se čisto vse listje iz gozdov za gnojilo domú izvozi; kajti listje, ki v malo letih segnjije, je jako dobro gnojilo gozdom samim. — Daje nam gozd drva za domačo rabo, in mnogo družega lesa se iz njega v daljne kraje izpelje, iz kterega se marsikako orodje za pohištvo in obrtništvo napravlja. Koliko zveri

se redí v gozdu, ki bi nas nadlegovala, ako bi ga ne bilo. Ker pa raznovrstne divjačine gozd redí, hodijo lovci nad nje, da nam marsikak košček okusnega mesa podajo in kož za našo zimsko obleko. Tedaj tudi zveri donašajo dovolj činžev v deželno škrinjico. — Gozd podpira tudi kupčijo. Kjer pa kupčija in poljedelstvo cvete, tam je tudi blagostanje na visoki stopinji. Vsakdanja skušnja pa nas uči, da narod, ki se blagostanja veseli, stoji tudi na visoki stopinji omike.

Iz vsega tedaj je jasno, da so gozdje naš največi zaklad bolje prihodnosti in više omike.

Pazite potem takem, dragi gospodarji, da se gozdje ne pokončavajo, marveč širijo. Vaš trud in um ne bo le Vam samim v prihodnosti koristil, temuč tudi zamci Vaši se bodo Vas spominjali hvaležni, ko Vas bo že hladna zemlja krila.

Ne mislite pa, da te moje besede veljajo le kmetom, kar se tiče pokončevanja gozdov, — namenjene so prav tako tudi grajščakom, kateri so včasih huji mojstri v tem, kakor borni kmetič!

Sladkorna pesa na Kranjskem.

Preteklo leto sem seme več plemen sladkorne pese na vrtu tukajšnje c. kr. kmetiške družbe sejati dal in takega semena tudi na kmete za poskušnjo poslal. Gospod dr. Pohl, učenik kemije na Dunaji, je razkrojil (analiziral) nekoliko tega pridelka. Tudi jaz sem se tega dela poprijel, da bi zvedil: koliko odstotkov (procentov*) sladkorja ali cukra na Kranjskem pridelana pesa v sebi ima. Škušnja je učila, da po preiskavi dr. Pohlovi ima šlezka sladkorna pesa, ki je na nanesini (Geröllboden) tukajšnjega vrta c. kr. kmetiške družbe zrastle, 7 in $\frac{6}{100}$ odstotkov sladkorja; ogerska sladkorna pesa pa 7 in $\frac{24}{100}$. Po moji preiskavi pa ima šlezka sladkorna pesa, ki je na nanesini zrastle, 7 in $\frac{9}{10}$ odstotkov sladkorja, ogerska pa 7 in $\frac{1}{10}$ odstotkov sladkorja. Šlezka sladkorna pesa, ki je na peščen ilovici na Dolenskem izrastla, ima 9 in $\frac{1}{10}$ odstotkov sladkorja, ogerska sladkorna pesa v isti zemlji pa 8 in $\frac{6}{10}$. Ker je lansko leto bilo vreme na Kranjskem pesi zelo neugodno, je gotovo, da bode druga leta pri boljem vremenu sladkorna pesa na isti zemlji več sladkorja imela kakor lansko leto.

Prav bi bilo, da bi se tudi letos na več krajih na Kranjskem za poskušnjo sladkorna šlezka pesa**) sadila; posebno pa je želeli, da bi jo na Hrvaškem in v Slavonii poskusili, ker te deželi imate veliko dobre pa malo obdelane zemlje.

Edvard Pour, tehniški kemikar.

O pre naredbi davkov.

Ker zraven družih vzrokov je tudi osnova, po kateri so se dozda pobirali zemljiščini, hišni in vsi drugi tako imenovani direktni ali neposredni davki, zelo napačna, ni tedaj čuda, da tožijo posamesni ljudje kakor tudi cele dežele, da so davki preveliki in da niso po pravi razmeri in pravično razdeljeni. Če tudi so si dotične uradnije sèm ter tje prizadevale, kakorkoli zljajšati to ali uno, vendar

*) Da se manj izvedeni bravci ne spodtikajo nad besedo „odstotnikov“, jim po domače povemo, da take skušnje se delajo tako, da se vzame stvari, ktera se preiskuje, 100 delov, to je, 100 funtov, in kemikar zdaj s pomočjo svojega orodja, ki ga ima za preiskovanje, pozveda, koliko funtov je cukra, vode ali družih stvari v 100 funtih pese; če najde, da je 5, 10 ali 20 ali kolikor koli funtov, potem pravi, da je v njih 5, 10 ali 20 odstotkov ali po latinščini procentov, ker sto se pravi po latinski centum. Pis.

**) Na vrtu kranjske kmetijske družbe bo dobil semena šlezke pese, kolikor ga bo kdo hotel, po taki ceni, ktera ni dosti viša od navadne. Vred.

ni to zdalo nič; ostala je zmiraj napačna podlaga, po kateri so se davki merili, in to je korenina vseh napák. Previdila je vlada sama to, in že več časa prevdarja ministerstvo denarstva, kako bi se dala namesti napačne stare podlage osnovati pravična nova. Vse davkovske zadeve je dalo po posamesnih krajih in deželah preiskavati, in ko so se zemljišča z zemljišči, kraji s kraji, dežele z deželami primerjale in se je vse v številkah izračunilo, se je čedalje bolj kazalo, da korenina, to je, podlaga je slaba, na katero je zidano davkosko poslopje. Sto let je že in skor še več, kar so osnovali to podlago, ktera nikakor ni več primerna današnjim časom. Koliko se je v zemljiščinih pridelkih različnih dežel našega cesarstva od tistih časov premenilo, — kakošnih prekucij smo doživeli v preteklih letih v obrtnijstvu in kupčijstvu, — kaj se je spremenilo v blagu, ki ga izdeluje roka ali ga izdeluje mašina! Tudi državne razmere so dobile vès drug obraz, kar je tlaka in desetina nehala, obrtnija svobodna postala, so colne meje padle med avstrijskimi deželami in je tudi prepoved preklicana, ktera je poprej branila tujemu blagu pot v cesarske dežele.

Pri vseh teh velikih in važnih premembah, ki so toliko prekucnile svet, ostale so vendar davkovske postave zmiraj po starem, in če tudi se je kaj premenilo v njih, kakor na priliko 1850. leta na Ogerskem in Erdeljskem, niso bile te začasne premembe nasledek tehtnega prevdarka, ampak sila časa in njegovih okoliščin. V poprejšnja stoletja sega tedaj naše dosednje davkovsko merilo, ki je zastarelo, da se ne vjema več s sedanjim časom in s pravico.

Iz tega se samo po sebi kaže, da je treba pre naredb in sicer pre naredbe čez in čez, skozi in skozi. Prava in praktična pot, po kateri naj bi se davkovske postave pre naredile, da more ljudstvo zadovoljno biti, se najbolje po te poti spozná: da se na tanko preišče vzajemni upljiv, ki ga ima dosedanja davkarija na današnje kmetijstvo, obrtnijstvo in kupčijstvo v posamnih deželah in soseskah, in če potem na vse te sedanje gospodarske okoliščine položimo merilo znanstveno potrjenega davkovanja, da tako iz vsega tega potem moremo presoditi veljavo davkovskih pre naredb. Kako ministerstvo denarstva to misli doseči, bomo povedali drugi pot.

(Dalje prihodnjič.)

Jugoslavenstvo slovensko.

* *Paul Jos. Šafařík's Geschichte der südslavischen Literatur, aus dessen handschriftlichen Nachlasse herausgegeben von J. Jiriček; II., illirisches und kroatisches Schriftthum. Prag 1865.*

Kakor je Šafaříkova zgodovina slovenskega slovstva od začetka do 1830. leta razveselila nas Slovence, ravno tako dobro bode došel tudi imenovani II. del o ilirskem in hrvaškem slovstvu od začetka, to je, od 12. stoletja do 1830. leta našim bratom Jugoslovanom in vsem, ki se pečajo s slovansko literaturo. Akoravno bi bil tudi ta del, kakor izdatelj tudi sam pravi, veliko ugodnejši in bi bil marsikaj truda prihranil in delo jako zljajšal njim, ki so sledili zlasti po starjih delih jugoslavjanske literature, vendar bo pa tudi v tej knjigi vsak slovstvar jugoslovanski marsiktero dobro zrno našel.

Šafařík je zgodovino jugoslovanske literature razdelil v dva dela; 1. del obdeluje ilirsko, drugi hrvaško slovstvo in ravno tako tudi pisatelje (in v vsakem delu tako obdeluje tvarino, kakor smo svojim bravcem povedali pri zgodovini slovenske literature) namreč v prvem oddelku našteva pisatelje, v drugem pa vréduje knjige v 9 oddelkov, in sicer: jezikoslovje, govorništvo